

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЛАПШОВА НАТАЛЯ СЕРГІЇВНА

УДК 316.662.2

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ СОЦІОМЕТРИЧНОГО
СТАТУСУ СТУДЕНТІВ У ГРУПІ**

19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі соціальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, МОН України

**Науковий
консультант:**

доктор психологічних наук, професор
Коваленко Алла Борисівна,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, завідувач кафедри соціальної психології

**Офіційні
опоненти:**

доктор психологічних наук, професор
Завацька Наталія Євгенівна,
Східноукраїнський національний університет імені
Володимира Даля МОН України, завідувач кафедри
практичної психології та соціальної роботи;

кандидат психологічних наук, професор
Дуткевич Тетяна Вікторівна,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка МОН України, завідувач
кафедри психології освіти.

Захист відбудеться 30 грудня 2021 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.26 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, МОН України за адресою: 03187, м. Київ, проспект Академіка Глушкова, 2а, ауд. 310.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, МОН України за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий 30 листопада 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. М. Траверсе

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Малі соціальні групи існують у різних сферах життя суспільства і є тією ланкою, яка пов'язує індивіда з великою соціальною групою. В рамках проблеми соціогенезу особистості важливою є проблема набуття статусу в малій соціальній групі, оскільки від того, як почуває себе особистість у групі, як вона спілкується і взаємодіє з іншими членами групи, які функції виконує залежить її розвиток як повноцінного члена суспільства, набуття нею соціальної ролі, формування соціальної позиції, які, своєю чергою, є базою для формування її світогляду, переконань, професійної компетентності, успішного виконання професійної діяльності тощо. Одним з важливих показників місця особистості в системі внутрішньо групових відносин, а тому її самопочуття та благополуччя, є соціометричний статус.

У сучасних наукових дослідженнях досить різнобічно проаналізовано поняття «статус», яке визначається як стійка позиція, яку людина займає у соціальному просторі в межах інституціолізованої взаємодії (О. Асмолов, Л. Беляєва, Л. Гордон, Е. Ігітханян, А. Коваленко, І. Кон, М. Корнев, А. Кравченко, В. Михайлов, Д. Ольшанський, Г. Осипова, В. Пірожков, М. Примуш, С. Сергєєва, Н. Черниш, В. Ядов). Виокремлюють правовий статус (Н. Вітрук, В. Ладиченко, А. Панчишин, В. Ребезюк, І. Юрчак), соціальний статус (М. Вебер, Ю. Вілберт, Л. Глушко, Б. Додонов, П. Кулавяк, Л. Москаленко, В. Рибалка, Н. Сарджвеладзе, С. Сергєєва, О. Стрельник), який поділяється на політичний (В. Васютинський), економічний (А. Гессмен-Пінес, Є. Давіссон, В. Копеланд), професійний (П. Сорокін), соціометричний статус (Я. Морено, Дж. Вілберт, П. Кулавяк, А. Сілессен) тощо.

Проблематика соціометричного статусу представлена численними напрацюваннями вітчизняних та зарубіжних дослідників (В. Аккерманс, У. Бронфенбреннер, В. Буковскі, Дж. ван дер Лінден, О. Василенко, І. Волков, Я. Коломинський, Е. Кузьмін, Л. Линник, Х. Лійметс, Г. Маассен, В. Мерлін, Дж. Морено, М. Сіпола, Т. Шибутані та ін.). У дослідженнях йдеться про особливості взаємозв'язку соціометричного статусу з індивідуально-типологічними характеристиками особистості (самооцінку, емпатійність, емоційну стабільність, комунікативні здібності, спрямованість особистості, інтравертованість /екстравертованість, тип темпераменту тощо) (В. Абраменкова, З. Кіресєва, В. Мерлін, В. Мухіна, М. Обозов та ін.); умови і чинники соціометричного статусу (Л. Линник та ін.) та його зміна в групі, зокрема, в процесі соціалізації особистості (І. Балашова, О. Василенко та ін.).

У результаті теоретико-методологічного аналізу встановлено, що соціометричний статус позначає місце, яке особистість займає у системі міжособистісних стосунків (О. Гладун, Я. Коломінський, О. Киричук), дозволяє визначити рівень престижу у системі міжособистісного спілкування в групі через соціометричні вибори (І. Волков, А. Кронік, Д. Морено).

Актуальний стан наукової розробки та соціальна значущість проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Соціально-психологічні кореляти соціометричного статусу студентів у групі».

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах наукових розробок, що проводяться на факультеті психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за темою: «Особистість і групи в умовах ціннісно-сислової трансформації суспільства» (номер державної реєстрації 0116U008624). Тему дисертаційного дослідження затверджено (протокол № 5 від 19 січня 2010 року) й уточнено (протокол № 14 від 28 травня 2021 року) на засіданнях Вченої ради факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета дослідження полягає у визначенні психологічних чинників набуття особистістю соціометричного статусу в малій групі.

Відповідно до мети дослідження сформульовано такі **завдання**:

1. На підставі теоретичного аналізу з'ясувати головні підходи до визначення соціометричного статусу та його співвідношення з соціальним статусом.

2. Виявити особливості набуття статусу у діловій сфері та сфері дозвілля залежно від статевих та вікових характеристик досліджуваних.

3. Визначити соціально-психологічні кореляти соціометричного статусу.

4. З'ясувати чинники набуття особистістю соціометричного статусу в діловій сфері та сфері дозвілля.

5. Сформувати психологічні профілі та типологію особистості залежно від набутого соціометричного статусу.

6. Визначити психологічні умови зміни соціометричного статусу особистості у малій групі.

Об'єкт дослідження: соціометричний статус особистості.

Предмет дослідження: соціально-психологічні кореляти соціометричного статусу студентів у групі.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: соціологічна концепція соціального статусу (М. Вебер, Р. Лінтон, Г. Майн) та концепція соціометричного статусу (Я. Морено); положення теорій стосовно соціальної і системної стратифікації (Д. Богенхолд, Е. Гідденс, Дж. Россітер); розвитку та динаміки малих груп (Дж. Левін,

Р. Морленд); соціоекономічної теорії (Л. Гесквар, Е. Сміт) та уявлень щодо соціального благополуччя (С. Шпілерман, М. Ван Лювен); соціального статусу (В. Мойсеєнко): прав та обов'язків, що покладаються на особистість соціумом у процесі соціальної взаємодії (А. Коваленко, М. Корнєв), особливостей спільної діяльності, прийняття норм та цінностей групи (О. Петровський, Т. Алексеєнко, Н. Нестеренко), якостей особистості, віку та рівня розвитку групи (Я. Коломінський).

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань застосовано такі **методи дослідження**: а) *теоретичні* – аналіз, синтез, моделювання – для визначення основних підходів до вивчення соціального статусу в психології та з'ясування характеристик набуття соціального статусу в процесі міжособистісної взаємодії; б) *емпіричні* – анкетування, а також психодіагностичні методики: соціометрія, аутосоціометрія – для визначення соціометричного статусу особистості у колективі; методика діагностики групової мотивації (І. Ладанова); індекс групової згуртованості (К. Сішор); діагностика соціально-психологічного клімату «Пульсар» (Л. Почебут); методика діагностики рівня розвитку малої групи (Л. Уманський, А. Лутошкін) – для дослідження групових процесів та з'ясування змінних (соціометричний статус, психологічний клімат, групова згуртованість, рівень розвитку малої групи); методика діагностики групової мотивації (І. Ладанова) – для вивчення соціальних умови функціонування групи; методика діагностики мотиваторів соціально-психологічної активності особистості (Д. Макклелланд) – для визначення основного мотиватора активності; методика інтегральної самооцінки «Хто Я в цьому світі?» (Ю. Забродін, Д. Новіков) – для дослідження самооцінки; методика діагностики локус-рольового конфлікту (П. Горностай) – для визначення схильності особистості обирати стратегію поведінки в рольовому конфлікті; методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс-Даймонд) – для діагностики рівня соціально-психологічної адаптованості особистості; методика «Ціннісні орієнтації» (К. Шварц) – для діагностики основних цінностей; методика смисложиттєвих орієнтацій (Д. Леонтєв) – для дослідження усвідомленості; тест «Соціальний інтелект» (Дж. Гілфорд); методика діагностики суб'єктивного соціального благополуччя (Т. Данильченко) – для діагностики рівня суб'єктивного соціального благополуччя особистості та його компонентів й в цілому для діагностики особистісних характеристик досліджуваних; в) *методи математично-статистичної обробки даних* – кількісного опису даних та статистичного виводу (t-критерій Стюдента для залежних і незалежних вибірок, кореляційний, двофакторний дисперсійний аналізи), методи багатомірної математичної статистики (факторний, лінійний та множинний регресійний, кластерний аналізи) – для встановлення компонентної структури соціального статусу та виокремлення соціально-психологічних чинників набуття

особистістю соціального статусу в малій групі. Статистичний аналіз здійснено за допомогою спеціалізованого пакету для психологічних досліджень SPSS 23.0.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше:*

- з'ясовано соціально-психологічні кореляти набуття особистістю соціометричного статусу у малій групі залежно від сфери взаємодії: для робочого середовища – соціальне схвалення, інтернальність, ескапізм, прагнення домінувати; для сфери дозвілля – прийняття інших, психологічний клімат колективу, орієнтованість на сьогоднішній день, соціальне схвалення, відсутність нормативної поведінки (конформність);

- узагальнено чинники набуття соціометричного статусу у малій групі: сфера діяльності групи, особистісні характеристики, групові процеси, соціальні умови;

- здійснено діагностику чинників набуття соціометричного статусу у малій групі через аналіз особистісних характеристик та групових процесів;

- розроблено соціально-психологічну програму корекції соціометричного статусу у малій групі;

уточнено:

- зміст поняття соціального статусу в соціальній психології як положення особистості у малій соціальній групі, яке визначається контекстом діяльності, індивідуально-психологічними характеристиками та соціальними умовами, що визначають специфіку внутрішньо групової взаємодії.

Надійність та достовірність результатів дослідження забезпечено теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, психологічних змінних, використанням надійних і валідних діагностичних методик, репрезентативністю вибірки та застосуванням коректних методів математичної статистики із використанням сучасних програм обробки даних.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані кураторами студентських груп для ефективної соціально-психологічної адаптації першокурсників, а також в якості змістових орієнтирів у процесі розв'язання завдань індивідуального, міжособистісного та групового консультування.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Соціальна психологія», «Психологія ділового спілкування», «Психологія особистості», «Організаційна психологія», «Психологія міжособистісного взаєморозуміння».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка №109/01-13/0113 від 05 березня 2021 р.); у діяльність таких організацій: державної інспекції

архітектури та містобудування України, м. Вінниця (довідка №16 від 9 вересня 2021 р.); у корекційно-реабілітаційну програму КНП «Вінницька обласна клінічна лікарня №2 ВОР» (довідка №103 від 21 січня 2021 р.); до реабілітаційної програми ГО «Сімейно-консультаційний психоаналітичний кризовий центр м. Вінниці» (довідка № 4 від 23 червня 2021 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати емпіричного дослідження обговорювалися на: Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Публічне управління: шляхи розвитку» (Київ, 2014); Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Тенденції розвитку психології в Україні: історія і сучасність» з нагоди 85-ї річниці від дня народження фундатора вітчизняної історико-психологічної думки В.А. Роменця (Київ, 2011); The I International scientific and practical conference «Science and education: problems, prospects and innovations» (Japan, 2020); Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Особистість у життєвих ситуаціях: світові тенденції та національні особливості» (Київ, 2020); I Міжнародній науково-практичній конференції «World science: problems, prospects and innovations» (Canada, 2020); Науково-практичній конференції «Сучасні дослідження когнітивної психології» (Острог, 2020); X Міжнародній науково-практичній конференції «Eurasian scientific congress» (Spain, 2020); Науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Психологічне і соціальне благополуччя особистості та населення в умовах пандемії Covid-19: теорія і практика» (Одеса, 2021).

Публікації. Результати дослідження відображено в 15 публікаціях, серед яких 1 – розділ у колективній монографії, 5 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, 8 тез доповідей на наукових форумах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 200 найменувань, з яких 86 – англійською мовою. Основний зміст дисертації викладено на 167 сторінках. Загальний обсяг становить 242 сторінки. Робота містить 20 таблиць на 36 сторінках, 17 рисунків на 17 сторінках та 5 додатків на 63 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження соціометричного статусу особистості» – проаналізовано поняття «статус» та його різновиди, розкрито підходи зарубіжних та українських вчених щодо вивчення проблеми соціометричного статусу особистості в групі, а також, характеристики, особливості динаміки та чинники набуття соціометричного статусу в групі.

Статус визначається як досить стійка позиція, яку людина займає у соціальному просторі в межах інституціолізованої взаємодії. Зокрема, виділяють: правовий статус (Н. Вітрук, В. Ладиченко, А. Панчишин, В. Ребезюк, І. Юрчак), соціальний статус (М. Вебер, Ю. Вілберт, Л. Глушко, Б. Додонов, П. Кулавак, Л. Москаленко, В. Рибалка, Н. Сарджвеладзе, С. Сергеева, О. Стрельник), який поділяється на політичний, економічний і професійний (П. Сорокін) та соціометричний статус, який визначається: як базовий, що передує іншим статусним проявам в групі (Я. Морено), як пряме відображення соціального статусу особистості в малій групі, оскільки набутий і природний статус відображаються у соціометричному статусі (Дж. Вілберт, П. Кулавак, А. Сілессен).

На сьогодні здійснено чимало напрацювань щодо проблеми соціометричного статусу (В. Аккерманс, У. Бронфенбреннер, В. Буковські, Дж. ван дер Лінден, О. Василенко, І. Волков, Я. Коломинський, Е. Кузьмін, Л. Линник, Х. Лійметс, Г. Маассен, В. Мерлін, Дж. Морено, М. Сіпола, Т. Шибутані та ін.). Зокрема, у дослідженнях йдеться про особливості взаємозв'язку соціометричного статусу із індивідуально-типологічними характеристиками особистості (самооцінка, емпатійність, емоційна стабільність, комунікативні здібності, спрямованість особистості (інтравертованість / екстравертованість, тип темпераменту тощо) (В. Абраменкова, З. Кіреєва, В. Мерлін, В. Мухіна, М. Обозов та ін.), умови і чинники соціометричного статусу (Л. Линник та ін.) та його зміна в групі, зокрема, в процесі соціалізації особистості (І. Балашова, О. Василенко та ін.).

У результаті теоретико-методологічного аналізу встановлено, що соціометричний статус позначає місце, яке особистість займає у системі міжособистісних стосунків, її позицію у просторі соціометричної структури групи з елементами якої вона співвідноситься (О. Гладун, Я. Коломинський). Він дозволяє визначити рівень престижу особи у системі міжособистісного спілкування в групі соціометричні вибори на основі врахування психологічного ставлення особистості до членів цієї групи (І. Волков, А. Кронік, Д. Морено). Відповідно до цього, середовищем, в якому особистість набуває соціометричного статусу є мала група, в якій людина займає певне положення в процесі міжособистісної взаємодії.

Соціометрична структура групи залежить від її характеристик: соціометричний статус членів групи, характер відкидання у групі, взаємність емоційних ставлень, наявність стійких груп міжособистісних переваг (Т. Тригуб). Особливості стосунків у групі та їхній характер залежить від форм та змісту спілкування, сприятливого психологічного клімату (А. Киричук), від поведінки та особливостей особистості як члена групи (зовнішній вигляд, успіхи у провідній діяльності, властивості характеру і темпераменту) (А. Ценципер), соціальної атракції (Б. Блек, Н. Хейзен) тощо.

Незважаючи на значний фактологічний матеріал з проблематики дослідження, недостатньо вивченою залишається сфера соціально-психологічних корелятивів соціометричного статусу, що проявляється у особливостях його набуття залежно від особистісних і групових характеристик та на основі цього визначення психологічних умов зміни соціометричного статусу у малій групі.

У другому розділі – **«Організація і методи емпіричного дослідження психологічних корелятивів соціометричного статусу студентів у малій групі»** - описано організаційні засади дослідження соціометричного статусу студентів; охарактеризовано вибірку, обґрунтовано методичний інструментарій дослідження; розкрито та інтерпретовано отримані результати емпіричної частини дослідження.

У результаті аналізу підходів до вивчення соціального та соціометричного статусу стало можливим визначено специфіку дослідження соціометричного статусу особистості, а саме, групові процеси, соціальні умови та особистісні характеристики.

Всього у дослідженні взяло участь 324 особи – студенти та випускники Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (ВДПУ), Донецького державного університету ім. Василя Стуса (ДонНУ); віком від 17 до 48 років, а саме: а) «юність» (17 – 20 років) – 208 осіб, б) «рання зрілість» (21–25 років) 94 особи, в) «середній вік» (від 26 років) – 22 особи. Серед них 96 чоловіків та 228 жінок. За змінною напрямку освіти вибірку розподілено на дві групи: а) гуманітарії – 170 осіб; б) здобувачі технічної освіти – 154 особи. Серед чоловіків – 74 особи (77%) технічних спеціальностей і 22 особи (23%) – гуманітарного напрямку. Серед жінок – 80 осіб (35%) мають технічну освіту та 148 осіб (65%) – гуманітарну. Перевірку нормальності розподілу здійснено за допомогою критерією Колмогорова-Смірнова. Застосування параметричних методів здійснено до тих змінних, які підпадають під нормальний розподіл. Для всіх інших змінних застосовані непараметричні методи, або ж такі змінні не були взяті до розгляду.

За соціально-демографічними характеристиками вибірки встановлено наявність значущих відмінностей за такими змінними: групова мотивація, соціально-психологічна активність, рівень розвитку групи, рівень групової згуртованості та психологічний клімат, що свідчить про високий рівень гомогенності груп, незалежно від факторизуючої змінної. Проте в цілому специфіка міжособистіної взаємодії та її роль у набутті соціометричного статусу у малій групі не залежать від соціально-демографічних характеристик.

У групі технічного спрямування 16% осіб мають високу самооцінку, у гуманітаріїв – висока самооцінка у 8%, а низька – у 22% осіб. У цілому особи технічного профілю мають вищий рівень самооцінки $M=53,08$), ніж гуманітарії ($M=50,86$). Такі результати можуть пояснюватися відмінностями у цінностях та смисложиттєвих орієнтаціях досліджуваних.

Взаємозв'язок особистісних та групових характеристик міжособистісної взаємодії представлено через соціальну адаптацію, оскільки це дозволяє визначити здатність пристосування особистості (набір особистісних рис) до динаміки групових процесів. Гуманітарії переважають осіб технічного спрямування за інтегральним показником адаптації (M=64,35) та майже усіма її показниками: самоприйняття (M=76,69 проти M=69,44), прийняття інших (M=65,61 проти M=55,62), емоційний комфорт (M=62,19 проти M=57,87) та інтернальність (M=66,69 проти M=63,52). Прагнення до домінування над оточуючими є більшим в осіб технічного профілю (M=54,96 проти M=49,89).

За параметром соціальної дистантності група технічного профілю переважає гуманітаріїв (M=6,26 проти M=5,40). Жінки порівняно з чоловіками є більш адаптивними (M=62,64 проти M=58,3), що підтверджують показники компонентів: самоприйняття (M=74,73 проти M=69,73), прийняття інших (M=62,46 проти M=57,08), емоційний комфорт (M=61,25 проти M=57,48). Інші особистісні характеристики представлено як допоміжні для набуття соціометричного статусу.

За параметром статі встановлено, що жінкам (M=5,49) більше властива конформність, ніж чоловікам (M=4,71), а також традиції (M=7,37 проти M=6,59), стимуляція (M=6,91 проти M=6,15), що свідчить про те, що жінки більше потребують емоційних переживань задля підтримки оптимального рівня активності особистості. Для чоловіків характерна безпека (M=5,36 проти M=4,57), універсалізм (M=5,93 проти M=5,36), гедонізм (M=5,34 проти M=4,34), тобто вони більш схильні до прагнення жити із задоволенням, миттєво задовольняти власні інтереси.

Шляхом використання однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA) визначено найбільш суттєві відмінності за психологічними характеристиками відносно віку груп. Респонденти групи «юність» характеризуються тим, що сприймають життя, благополуччя самих себе та інших як найвищу цінність й дбають про благополуччя оточуючого світу. При цьому, можливі труднощі та невдачі у будь-якій сфері життя можуть спричинити втечу до власного видуманого світу. Групу «рання зрілість» характеризують найвищі показники за значеннями доброти (M=5,70), композиційної оцінки Гілфорда (M=1,06) та соціальної дистантності (M=6,32). Група «середній вік» характеризується найбільшою кількістю максимальних показників тобто, вони найкраще розуміють свої потреби, цілі, бажання, слабкі та сильні сторони тощо. Отже, вік та життєвий досвід мають вплив на соціальне життя респондентів.

У третьому розділі – «Соціально-психологічні кореляти набуття індивідуального соціометричного статусу студентів у малій групі» – розкрито особливості соціометричного статусу залежно від індивідуальних та соціально-психологічних, особистісних та групових характеристик; встановлено психологічні кореляти соціометричного статусу; виявлено психологічні чинники набуття соціометричного статусу; охарактеризовано

психологічні умови зміни соціометричного статусу особистості в малій групі.

З'ясовано, що соціометричний статус у жінок і чоловіків збільшується із віком ($\eta^2 = 0,032$; при $p = 0,05$). Найвищий його показник характерний для жінок. Він є вищим у діловій сфері за параметром віку і за загальним показником. Існують відмінності у мірі вираженості соціометричного статусу особистості у діловій сфері залежно від спеціальності. У сфері дозвілля вищим соціометричним статусом характеризуються гуманітарії ($M=4,4$), ніж респонденти технічного профілю ($M=2,4$).

Визначено змінні, які впливають на міру вираження соціометричного статусу особистості у сфері дозвілля та у діловій сфері: психологічний клімат, групова згуртованість, цілі, процес, результат, усвідомленість.

Шляхом кореляційного аналізу з'ясовано змінні, які мають значущі зв'язки із соціометричним статусом: у діловій сфері, у сфері дозвілля, в обох сферах функціонування особистості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати кореляційного аналізу для соціометричного статусу в дозвіллевій та діловій сферах

Змінні, що корелюють із соціальним статусом у діловій сфері		Змінні, що корелюють із соціальним статусом у сфері дозвілля	
Адаптація ($r = 0,824$)		Прийняття інших ($r = 0,333$)	
Досягнення (нормативні) ($r = -0,202$)		Психологічний клімат ($r = 0,285$)	
Доброта (індивідуальний) ($r = -0,120$)		Групова згуртованість ($r = 0,634$)	
Соціальна дистантність ($r = -0,624$)		Доброта (нормативний) ($r = -0,133$)	
Цілі ($r = 0,546$)		Універсалізм (нормативний) ($r = 0,137$)	
		Влада (нормативний) ($r = 0,170$)	
		Гедонізм (індивідуальний) ($r = -0,125$)	
		Стимуляція (індивідуальний) ($r = -0,141$)	
		Позитивні соціальні судження ($r = 0,668$)	
Змінні, що корелюють із соціометричним статусом в обох сферах функціонування особистості			
($r = -0,127$)	Стимуляція (нормативний)	($r = 0,253$)	
($r = 0,145$)	Досягнення (індивідуальний)	($r = 0,155$)	
($r = 0,431$)	Процес	($r = 0,379$)	
($r = 0,490$)	Результат	($r = 0,306$)	
($r = 0,611$)	Локус контролю Я	($r = 0,233$)	
($r = 0,463$)	Локус контролю життя	($r = 0,245$)	
($r = 0,585$)	Усвідомленість	($r = 0,237$)	
($r = 0,390$)	ССБ	($r = 0,402$)	

Отже, обидва соціометричні статуси корелюють із соціально-психологічною адаптацією (чи окремими її компонентами), стимуляцією (нормативний показник), досягненнями (індивідуальна характеристика), смисложиттєвими орієнтаціями та суб'єктивним соціальним

благополуччям. Соціометричний статус у сфері дозвілля має значущі зв'язки з компонентами групової динаміки (з психологічним кліматом та груповою згуртованістю).

Встановлено психологічні змінні, які відрізняються значущими відмінностями за фактором соціометричного статусу у діловій сфері ($p < 0,05$): адаптація, досягнення (нормативні ідеали), цілі, процес, результат, локус контролю «Я», суб'єктивне соціальне благополуччя.

З'ясовано залежності психологічних характеристик від рівня соціометричного статусу. Здебільшого спостерігається поступове збільшення значень психологічної змінної зі зростанням соціометричного статусу особистості. До цих змінних належать адаптація, суб'єктивне соціальне благополуччя, локус контролю «Я», цілі. Менші зміни спостерігаються у випадку процесу та результату.

Особа з низьким соціометричним статусом відрізняється соціально-психологічною неадаптованістю, незначним рівнем суб'єктивного соціального благополуччя, низькою орієнтованістю на минуле та теперішнє, високим прагненням досягти успіху шляхом демонстрації певних компетентностей, які, своєю чергою, знаходяться в рамках соціальних стандартів (дезадаптовано-пригнічений особистісний профіль).

Особа з високим соціометричним статусом у діловій сфері має високий рівень соціально-психологічної адаптованості, низький рівень проявити себе, значний рівень цілеспрямованості та локусу контролю «Я» (адаптовано-інтернальний). Відповідно отримано особистісні профілі: дезорієнтований, нормативно-процесуальний, адаптовано-благополучний.

За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу ANOVA виокремлено показники, які є значущо відмінними за соціометричним статусом у сфері дозвілля ($p < 0,05$): адаптація, процес, результат, локус контролю «Я», суб'єктивне соціальне благополуччя, групова мотивація. Отже, в обох сферах життєдіяльності людини визначальними є соціально-психологічна адаптованість та суб'єктивне соціальне благополуччя.

Визначено найбільш суттєві відмінності за особистісними та груповими характеристиками відносно соціометричних статусів. Респонденти, які увійшли до групи «прийнятих», мають найвищий показник прийняття інших (63,92), психологічного клімату колективу, досягнень, самостійності та влади (нормативні ідеали); прагнення до влади та самостійності, вони є незалежними, прагнуть отримати соціометричний статус у групі. Респонденти, що увійшли до групи «зірки», мають найвищий рівень самооцінки, тенденції до афіліації, складових соціально-психологічної адаптації (самоприйняття та емоційного комфорту).

Встановлено специфіку взаємозв'язків статусу з показниками особистісних і групових характеристик (рис. 3.1).

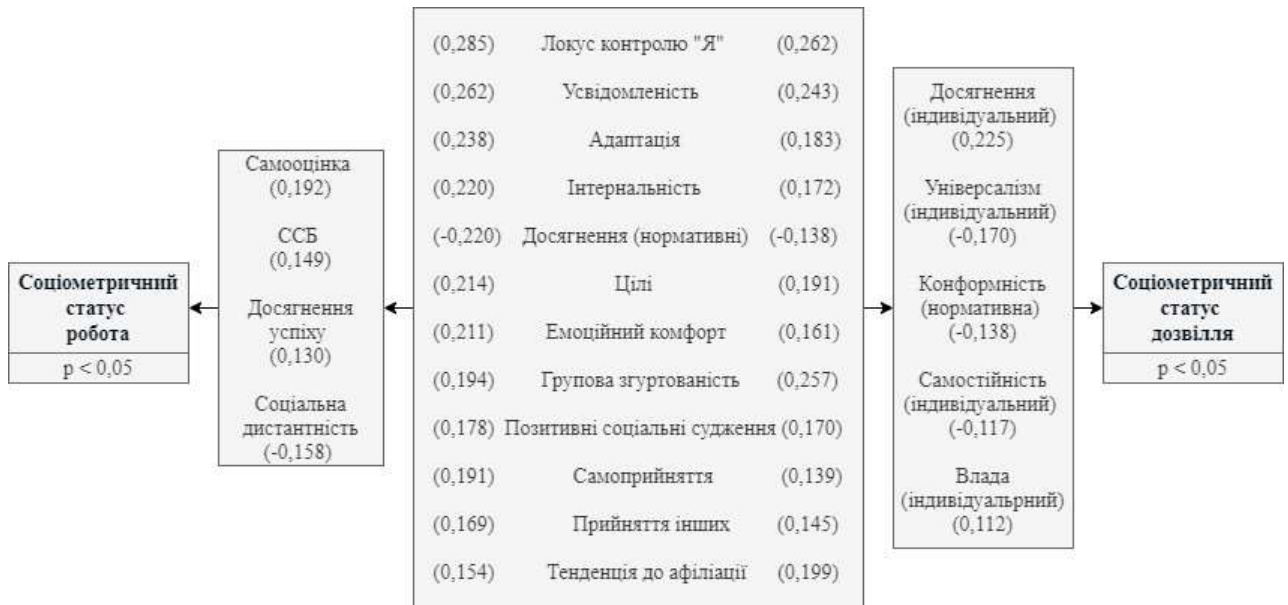

Рис. 3.1. Результати кореляційного аналізу соціометричного статусу та досліджуваних показників

У результаті кореляційного аналізу виокремлено три групи змінних, що мають значущі зв'язки із соціометричним статусом: а) у діловій сфері: самооцінка, суб'єктивне соціальне благополуччя, досягнення успіху, соціальна дистантність; б) у сфері дозвілля: досягнення, універсалізм, конформність, самостійність, влада; в) в обох сферах функціонування особистості: локус контролю «Я», усвідомленість, адаптація, інтернальність, досягнення (нормативні), цілі, емоційний комфорт, групова згуртованість, позитивні соціальні судження, самоприйняття, прийняття інших, тенденція до афіліації.

Соціометричний статус у діловій сфері пов'язаний з: локусом контролю «Я», усвідомленістю, адаптацією, інтернальністю; у сфері дозвілля – з локусом контролю «Я», усвідомленістю, досягненнями (особистісна характеристика); у сфері дозвілля він має негативні кореляції з: досягненнями (нормативний показник), універсалізмом (особистісна характеристика), конформністю (нормативний показник), самостійністю (особистісна характеристика).

Соціально-психологічна адаптація пов'язана з груповою згуртованістю ($r = 0,200$), досягненнями (нормативний показник) ($r = -0,179$), досягненнями (особистісна характеристика) ($r = 0,214$), локусом контролю «Я» ($r = 0,579$), загальним показником усвідомленості ($r = 0,560$), позитивними соціальними судженнями ($r = 0,157$), соціальною дистантністю ($r = -0,567$), суб'єктивним соціальним благополуччям ($r = 0,451$), досягненням успіху ($r = 0,259$), тенденцією до афіліації ($r = 0,194$), самооцінкою ($r = 0,327$).

Групова згуртованість пов'язана з компонентами соціально-психологічної адаптації; конформність (нормативний показник) – з позитивними соціальними судженнями ($r = -0,218$); досягнення

(нормативний показник) – з соціально-психологічною адаптацією ($r = -0,179$) та її компонентами; самостійність (особистісна характеристика) – з прийняттям інших ($r = 0,143$), локусом контролю «Я» ($r = -0,192$), досягненням успіху ($r = -0,117$); досягнення (особистісна характеристика) – з соціально-психологічною адаптацією ($r = 0,214$) та її основними компонентами; влада (особистісна характеристика) – з усвідомленістю ($r = 0,125$), позитивними соціальними судженнями ($r = 0,246$), самооцінкою ($r = -0,140$); локус контролю «Я» – з соціально-психологічною адаптацією ($r = 0,579$) та її компонентами; усвідомленість пов'язана з соціально-психологічною адаптацією ($r = 0,560$) та її компонентами.

Отже, чинниками соціального статусу у малій групі є: нехтування груповими нормами та ескапізм (для низького статусу); самостійність та конформність (для середньо-низького статусу); прийняття інших та високий рівень суб'єктивного соціального благополуччя (для середнього статусу); адаптація, інтернальність та висока самооцінка (для високого статусу). Чинниками соціометричного статусу у діловій сфері є виключно особистісні характеристики.

Соціометричний статус особистості у діловій сфері визначається емоційним прийняттям членів колективу, високим рівнем суб'єктивного контролю, ескапізмом, бажанням домінувати над іншими членами колективу. Чинниками високого соціального статусу у сфері дозвілля є: самооцінка, інтернальність, емоційне прийняття, адаптація; середнього – прийняття інших, соціальне благополуччя; середньо-низького – самостійність та конформність; низького – нормативні досягнення та ескапізм.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено узагальнення теоретико-емпіричних результатів дослідження психологічних корелятивів набуття особистістю соціометричного статусу у малій групі, що дає підстави зробити такі висновки:

1. У ході теоретичного аналізу виявлено, що статус є стійкою позицією, яку людина займає у соціальному просторі в межах інституціалізованої взаємодії. Виокремлюють правовий, соціальний, політичний, економічний, професійний та ін. статуси. Соціометричний статус є базовим, що передуює іншим статусним проявам в групі; є прямим відображенням соціального статусу особистості в малій групі; відображає позицію особистості у системі міжособистісних стосунків групи (яка ґрунтується на індивідуальних соціально-психологічних рисах і властивостях особистості) та демонструє психологічне ставлення членів групи одне до одного (що визначається через соціометричні вибори (позитивні / негативні), які базуються на полярних вимірах неформального типу: симпатій / антипатій; привабливості / непривабливості тощо).

2. Виявлено, що соціометричний статус особистості зростає з віком у представників обох статей. З віком підвищення соціометричного статусу у сфері дозвілля відбувається стрімкіше, ніж у діловій. Найвищий показник соціометричного статусу характерний для жінок. У діловій сфері тенденція прояву соціометричного статусу чоловіків та жінок є схожою, з віком соціометричний статус знижується від юнацького віку до ранньої зрілості, із подальшим дорослішанням спостерігається стрімке його зростання. Соціометричний статус жінок у діловій сфері на рівні тенденції є вищим, ніж у чоловіків, у сфері дозвілля дещо вищий соціометричний статус мають чоловіки. Вищий соціометричний статус на рівні тенденції мають гуманітарії, порівняно зі студентами технічних спеціальностей.

Соціометричні статуси в діловій та дозвіллевій сферах пов'язані з соціально-психологічною адаптацією, стимуляцією, досягненнями особистості, смисложиттєвими орієнтаціями та суб'єктивним соціальним благополуччям. Міра вираження соціометричного статусу особистості у діловій сфері визначається соціально-психологічним кліматом, груповою згуртованістю, цілями, процесом, результатом та усвідомленістю; у сфері дозвілля – соціально-психологічним кліматом та груповою згуртованістю.

3. З'ясовано, що соціометричний статус особистості у діловій сфері визначається задоволеністю стосунками, високим рівнем суб'єктивного контролю, вмінням контролювати ситуацію, бажанням домінувати над іншими членами групи. Чинниками соціометричного статусу в діловій сфері є виключно особистісні характеристики. Корелятами соціометричного статусу у діловій сфері є: локус контролю «Я», усвідомленість, адаптація, інтернальність; у сфері дозвілля – локус контролю «Я», усвідомленість та негативні зв'язки з досягненнями, універсалізмом, конформністю, самостійністю особистості. Рисами типового носія певного соціометричного статусу є: впевненість у собі, усвідомленість, соціально-психологічна адаптованість, відповідальність за власне життя, прагнення проявляти себе, орієнтація на майбутнє, емоційний комфорт, групова згуртованість, потреба в позитивних оцінках з боку оточуючих, адекватне прийняття себе та інших, прагнення бути членом групи.

4. Виявлено, що чинниками соціального статусу у малій групі є: нехтування груповими нормами та ескапізм (для низького статусу); самостійність та конформність (для середньо-низького статусу); прийняття інших та високий рівень суб'єктивного соціального благополуччя (для середнього статусу); адаптація, інтернальність та висока самооцінка (для високого статусу).

Чинниками набуття соціометричного статусу в діловій сфері є виключно особистісні характеристики: визнання та схвалення іншими членами колективу, високий рівень суб'єктивного контролю, ескапізм, бажання домінувати над іншими членами колективу; у сфері дозвілля – здатність приймати інших членів колективу, сприятливий соціально-психологічний клімат групи, визнання та схвалення з боку інших членів

групи та небажання слідувати ustalеним груповим нормам прийняття інших.

5. Визначено характеристики різних соціометричних статусів у діловій сфері та сфері дозвілля. У діловій сфері «знехтувані» характеризуються схильністю до ескапізму та конформної поведінки, створення негативного психологічного клімату групи; «неприйняті» – низьким рівнем суб'єктивного соціального благополуччя; «прийняті» – прийняттям інших, соціально-психологічним кліматом в групі, досягненнями, самостійністю та владою; «зірки» – самооцінкою, цінуванням загальноприйнятних норм та способів поведінки, осмисленістю власного життя та наявністю цілей у ньому.

У дозвіллевій сфері «знехтувані» характеризуються найвищим рівнем ескапізму, низьким рівнем соціально-психологічної адаптації, тяжіють до досягнення успіху шляхом прояву власних компетентностей (що не виходять за межі соціального прийняття), прагнуть самостійно соціально дистанціюватися від інших членів групи; «неприйняті» – цінуванням доброти, просоціальною спрямованістю; «прийняті» – суб'єктивним соціальним благополуччям та прийняттям інших; «зірки» – оцінкою власної малої групи як колективу, найвищим рівнем емоційного комфорту та групової згуртованості, прагненням проявити себе в рамках нормативної поведінки, дбати про безпеку власного життя та оточуючого світу. Встановлено типи особистості відносно процесу набуття соціометричного статусу у малій групі: «новачок», «любитель», «професіонал».

6. Запропоновано рекомендації щодо корекції соціометричного статусу у малій групі через розвиток терплячості та толерантності щодо оточуючих, пошук шляхів покращення соціально-психологічного клімату колективу, орієнтація на актуальні події теперішнього, рефлексія власних особливостей та компетенцій, що можуть бути предметом соціального схвалення, визначення міри слідування груповим нормам у малій групі, робота над прийняттям відповідальності за власні дії, навчання конструктивним способам реагування та дії у проблемних ситуаціях, розвиток лідерських рис особистості. Створено пілотажний тренінг корекції соціометричного статусу у діловій сфері та сфері дозвілля, який на рівні тенденцій показав свою ефективність.

Перспективними подальшими напрямками досліджень є створення програми корекції несприятливого соціометричного статусу особистості в групі з використанням тренінгових технологій, включення до спільної діяльності, індивідуального консультування та перевірка її ефективності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Лапшова Н. С. Теоретичні підходи до аналізу типології соціального статусу особистості / Н. С. Лапшова // Український психологічний журнал: зб. наук.

- праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка / гол. ред. І. В. Данилюк, 2018. – №1. – С. 106–121.
2. Лапшова Н. С. Теоретичні засади дослідження соціального статусу особистості / Н. С. Лапшова // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – №1 (36). – С. 235–243.
 3. Лапшова Н. С. Соціальний статус особистості як загальносистемна модель / Н. С. Лапшова // Психологічний часопис: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / гол. ред. С. Д. Максименко, 2020. – Т.6. № 8(40). – С. 101–108.
 4. Лапшова Н. С. Чинники групової згуртованості студентських груп гуманітарного і технічного профілю / Н. С. Лапшова // Психологічний часопис: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / гол. ред. С. Д. Максименко, 2020. – Т. 6. № 4 (36). – С. 150–158.
 5. Лапшова Н. С. Соціально-психологічні особливості соціального статусу особистості у сфері дозвілля / Н. С. Лапшова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія. – 2021. № (1)13. – С. 42–48.

Статті у зарубіжних виданнях

6. Lapshova N. The specifics of the social status of the individual in social psychology / N. Lapshova // Series of monographs. Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology, Katowice, Monograph 44. 2021. – P. 803–815.
7. Lapshova N. Socio-psychological features of the personal`s social status of in the field of leisure / N. Lapshova // Deutsche internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft, 2021. – №10. – P. 2. – P. 48–54.

Тези наукових доповідей

8. Лапшова Н. С. Теоретичні підходи аналізу соціального статусу особистості / Н. С. Лапшова // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка: В. І. Судаков (та ін.). Спецпроект: «Тенденції розвитку психології в Україні: історія і сучасність» з нагоди 85-ї річниці від дня народження фундатора вітчизняної історико-психологічної думки В. А. Роменця. Соціальна психологія. – К.: Логос, 2011. – Т. 3. – С. 83–96.
9. Лапшова Н. С. «Соціальний статус у державному управлінні: особистісний вимір / Н. С. Лапшова // Публічне управління: шляхи розвитку: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Київ, 26 листопада 2014 р. : у 2 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського. – К.: НАДУ, 2014. – Т.2. – С.110–113.
10. Лапшова Н. С. Психологічні особливості соціометричного статусу особистості в студентському колективі / Н. С. Лапшова // The I International

- scientific and practical conference «Science and education: problems, prospects and innovations» (October 7–9, 2020) CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2020. – P. 339–347.
11. Лапшова Н. С. Соціометричний статус як чинник поведінки особистості у конфліктних життєвих ситуаціях / Н. С. Лапшова // Особистість у життєвих ситуаціях: світові тенденції та національні особливості: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) 22 травня 2020 р. / за наук. ред. І. В. Данилюка, І. В. Ващенко, Г. К. Юрчинської. – Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. – С. 69–72.
 12. Лапшова Н. С. Психологічні особливості соціального статусу особистості / Н. С. Лапшова // I Международная научно-практическая конференция «WORLD SCIENCE: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS» (October 1–3, 2020). – Toronto, Canada. 2020. – P. 409–412.
 13. Лапшова Н. С. Психологічні особливості соціометричного статусу в студентському колективі / Н. С. Лапшова // Сучасні дослідження когнітивної психології (ICRACP 2020): Матеріали науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2020. – С. 50–52.
 14. Лапшова Н. С. Соціально-психологічні чинники набуття особистістю соціального статусу в малій групі / Н. С. Лапшова // X Международной научно-практической конференции «EURASIAN SCIENTIFIC CONGRESS» (October 4–6, 2020). – Barselona, Spain. 2020. – P. 256–260.
 15. Kovalenko A., Lapshova N. Personal's social status in a small group / A. Kovalenko, N. Lapshova // Науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Психологічне і соціальне благополуччя особистості та населення в умовах пандемії Covid-19: теорія і практика», 9 квітня 2021 р. Одеса. – P. 98–100.

АНОТАЦІЯ

Лапшова Н. С. Соціально-психологічні кореляти соціометричного статусу студентів у групі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2021.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню психологічних корелятів набуття особистістю соціометричного статусу в малій групі. У роботі здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до трактування соціального та соціометричного статусу, розглянуто компоненти, особливості динаміки та взаємозв'язки соціометричного статусу.

Корелятами соціометричного статусу в діловій сфері є локус контролю «Я», усвідомленість, адаптація, інтернальність. Соціометричний статус у сфері дозвілля має найтісніші значущі позитивні зв'язки з: локусом

контролю «Я», усвідомленістю та негативні – з досягненнями, універсалізмом, конформністю, самостійністю особистості.

Рисами типового носія певного соціометричного статусу є: впевненість у собі, висока усвідомленість, значна соціально-психологічна адаптованість, висока відповідальність за власне життя, прагнення проявляти себе, орієнтація на майбутнє, високий показник емоційного комфорту та групової згуртованості, потреба у позитивних оцінках з боку оточуючих, адекватне прийняттям себе та інших, прагнення бути членом групи.

Визначено характеристики різних соціометричних статусів у діловій сфері та сфері дозвілля. Розроблено типологію особистості відносно процесу набуття соціометричного статусу в малій групі.

Ключові слова: соціальний статус, соціометричний статус, особистість, психологічні чинники набуття особистістю соціометричного статусу, мала група, міжособистісна взаємодія, компоненти соціометричного статусу.

АННОТАЦІЯ

Лапшова Н. Социально-психологические корреляты социометрического статуса студентов в группе. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.05 – социальная психология; психология социальной работы. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, МОН Украины. – Киев, 2021.

Диссертационная работа посвящена исследованию психологических коррелятов обретения личностью социометрического статуса в малой группе. В работе осуществлен теоретический анализ научных подходов к трактовке социального и социометрического статуса, рассмотрены компоненты, особенности динамики и взаимосвязи социометрического статуса.

Коррелятами социометрического статуса в деловой сфере являются локус контроля «Я», осознанность, адаптация, интернальность. Социометрический статус в сфере досуга имеет теснейшие значимые положительные связи с: локусом контроля «Я», осознанностью и негативные – с достижениями, универсализмом, конформностью, самостоятельностью личности.

Чертами типичного представителя группы, который активно участвует в ее жизни и является носителем определенного социометрического статуса являются: уверенность в себе, высокая осознанность, значительная социально-психологическая адаптированность, высокая ответственность за собственную жизнь, стремление проявлять себя, ориентация на будущее, высокие показатели эмоционального комфорта и групповой сплоченности, потребность в положительных оценках со

стороны окружающих, адекватное принятие себя и других, стремление быть членом группы.

Определены характеристики разных социометрических статусов в деловой сфере и сфере досуга. Разработана типология личности, касающаяся процесса обретения социометрического статуса в малой группе.

Ключевые слова: социальный статус, социометрический статус, личность, психологические факторы обретения личностью социометрического статуса, малая группа, межличностное взаимодействие, компоненты социометрического статуса.

SUMMARY

Lapshova N. S. Socio-psychological correlates of sociometric status in a students' group. – On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of psychological sciences on a specialty 19.00.05 - Social psychology; psychology of social work. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The Ph. D. thesis is devoted to the research of psychological correlates of individuals acquisition of sociometric status in a small group. The theoretical analysis of scientific approaches to the interpretation of social and sociometric status is carried out, the components, features of dynamics and interrelations of sociometric status are considered.

Sociometric status is basic, which precedes other status manifestations in the group; it is a direct reflection of the social status of the individual in a small group; reflects the position of the individual in the system of interpersonal relations of the group and demonstrates the psychological attitude of group members to each other.

It was found that the sociometric status of the individual increases with age in both sexes. With age, the rise of sociometric status in the field of leisure is faster than in the field of business. The highest indicator of sociometric status is characteristic of women. In the field of business, the trend of sociometric status of men and women is similar, with age the sociometric status decreases from adolescence to early maturity, with subsequent adulthood there is a rapid increase.

Correlates of sociometric status in the field of business are: locus of control «I», awareness, adaptation, internality; in the field of leisure - the locus of control «I», awareness and negative connections with achievements, universalism, conformity, independence of the individual. The features of a typical bearer of a certain sociometric status are: self-confidence, awareness, socio-psychological adaptability, responsibility for their own lives, desire to express themselves, future orientation, emotional comfort, group cohesion, the need for positive evaluations from others, adequate acceptance of yourself and of other people, the desire to be a member of the group.

It was found that the factors of social status in a small group are: neglect of group norms and escapism (for low status); independence and conformity (for medium-low status); acceptance of others and a high level of subjective social well-being (for middle status); adaptation, internality and high self-esteem (for high status).

Factors of acquiring sociometric status in the field of business are exclusively personal characteristics; in the field of leisure - the ability to accept other members of the team, a favorable socio-psychological climate of the group, recognition and approval by other members of the group and unwillingness to follow the established group norms of acceptance of others.

The characteristics of different sociometric statuses in the field of business and in the field of leisure are determined. In the field of business, «neglected» are characterized by a tendency to escapism and conformist behavior and a tendency to create a negative psychological climate of the group; «unaccepted» – a low level of subjective social well-being; «accepted» – the acceptance of others, the socio-psychological climate in the group, achievements, independence and power; «stars» – self-esteem, appreciation of generally accepted norms and ways of behavior, meaningfulness of one's own life and the presence of goals in it.

In the field of leisure, the «neglected» are characterized by the highest level of escapism, low level of socio-psychological adaptation, tend to succeed by showing their own competencies (which do not go beyond social acceptance), seek to socially distance themselves from other group members; «unaccepted» – the appreciation of kindness, prosocial orientation; «accepted» - the subjective social well-being and acceptance of others; «stars» - the assessment of their own small group as a team, the highest level of emotional comfort and group cohesion, the desire to express themselves within the normative behavior, to care about the safety of their own lives and the world around them. The types of individuals in relation to the process of acquiring sociometric status in a small group are established: «beginner», «amateur», «professional».

Recommendations for correction of sociometric status in a small group are offered.

Keywords: social status, sociometric status, personality, psychological factors of acquiring a sociometric status by a person, small group, interpersonal interaction, components of sociometric status.